

RESPUBLIKAMIZDA MOLIYAVIY TIZIMNING SHAKLLANISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Maxammatov Hoshimjon

Toshkent Amaliy fanlar universiteti

“Moliya va buxgalteriya hisobi” kafedrasida katta o’qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13960347>

Kirish

Moliyaviy tizim iqtisodiyotni boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Respublikamizda moliyaviy tizimning shakllanishi va rivojlanishi uchun bir qator usullarni takomillashtirish zarur. Ushbu maqolada moliyaviy tizimni yaxshilash bo'yicha asosiy yo'nalishlar va takliflar ko'rib chiqiladi.

1. Moliyaviy bilimlarni oshirish

Moliyaviy savodxonlikni oshirish, iqtisodiy barqarorlik va taraqqiyot uchun juda muhimdir. O'zbekiston aholisi va tadbirkorlar uchun moliyaviy bilimlarni oshirish bo'yicha bir qator choralar ko'rish zarur:

A. Treninglar va seminarlar

Mahalliy jamoalarda va tadbirkorlar uchun maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish, moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar haqida tushuncha berishga yordam beradi. Ushbu tadbirlar orqali ishtirokchilar:

- **Moliyaviy rejalashtirish:** Shaxsiy va biznes moliyaviy rejalashtirishning asosiy tamoyillarini o'rganadilar.
- **Kredit va qarzlarni boshqarish:** Qanday qilib kreditlardan to'g'ri foydalanish va qarzlarni samarali boshqarishni bilib olishadi.
- **Investitsiya asoslari:** Moliyaviy bozorlar va investitsiya imkoniyatlari haqida ma'lumotga ega bo'lishadi.

B. Onlayn resurslar

Onlayn kurslar va video darslar orqali kengroq auditoriyaga erishish mumkin. Bunday platformalar odamlarning o'z vaqtida va qulay sharoitda moliyaviy bilimlarni olishlariga imkon yaratadi.

C. Yoshlar va talabalarga e'tibor

Yosh avlodni moliyaviy savodxonlikka o'rgatish muhimdir. Maktablar va universitetlarda moliyaviy ta'lim dasturlarini joriy etish, yoshlarni kelajakda moliyaviy masalalarda to'g'ri qarorlar qabul qilishga tayyorlaydi.

D. Moliya bo'yicha maslahatchilar

Moliyaviy maslahatchilarni jalb qilish va ularning yordamida seminarlar o'tkazish, aholi o'rtasida moliyaviy bilimlarni oshirishga yordam beradi. Bular moliyaviy strategiyalarni ishlab chiqishda va muammolarni hal qilishda qimmatli maslahatlar bera olishadi.

E. Ommaviy axborot vositalari

Ommaviy axborot vositalari orqali moliyaviy savodxonlikni oshirish haqida ko'proq ma'lumot tarqatish, bu masalani jamoatchilik e'tiboriga olib chiqishga yordam beradi. Televizor, radio va internetda moliyaviy masalalar haqida yangiliklar va maqolalar e'lon qilish, aholi orasida ko'proq qiziqish uyg'otadi.

2. Innovatsion moliyaviy vositalar

Innovatsion moliyaviy vositalar, jumladan, raqamli valyutalar va fintech xizmatlari, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va moliyaviy tizimni diversifikatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Respublikamizda bunday vositalarni joriy etish, naqd pul oqimini yaxshilash va investitsiya imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi.

A. Raqamli valyutalar

Raqamli valyutalar, masalan, markaziy bank raqamli valyutasi (CBDC), moliyaviy operatsiyalarni tezlashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Ular:

- **Tezkor va qulay to'lovlar:** Raqamli valyutalar orqali amalga oshiriladigan to'lovlar an'anaviy usullarga qaraganda tezroq va arzonroq bo'ladi.
- **Shaffoflik:** Raqamli valyutalar orqali amalga oshiriladigan operatsiyalar shaffofligi oshadi, bu esa firibgarlik va noqonuniy faoliyatlarni oldini olishga yordam beradi.

B. Fintech xizmatlari

Fintech kompaniyalari moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda innovatsion yondashuvlar bilan chiqmoqda. Ularning afzalliklari quyidagilardan iborat:

- **Xarajatlarni kamaytirish:** Fintech xizmatlari an'anaviy banklarga nisbatan pastroq to'lovlar taklif etadi, bu esa foydalanuvchilarga moliyaviy xizmatlardan kengroq foydalanish imkonini beradi.
- **Qulaylik va access:** Onlayn platformalar orqali moliyaviy xizmatlar, masalan, kreditlar, investitsiyalar va sug'urta, bir joyda taqdim etiladi. Bu, foydalanuvchilar uchun katta qulaylik yaratadi.

C. P2P kreditlash

Peer-to-peer (P2P) kreditlash platformalari, oddiy odamlarga bir-biriga to'g'ridan-to'g'ri kredit berish imkonini yaratadi. Bu model:

- **Yuqori daromadlar:** Investorlar yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi, chunki kreditlarning foiz stavkalari an'anaviy banklardan ko'ra yuqori bo'lishi mumkin.
- **Kredit olishning osonligi:** P2P platformalari orqali kredit olish jarayoni an'anaviy banklarga qaraganda soddaroq va tezroq.

D. Blokcheyn texnologiyasi

Blokcheyn texnologiyasi moliyaviy tizimlarni yanada xavfsiz va samarali qilishda yordam beradi. U orqali:

- **Operatsiyalarning xavfsizligi:** Har bir tranzaksiya blokcheyn tizimida qayd etiladi, bu esa firibgarlik va o'zgarishlarni oldini oladi.
- **Ma'lumotlar shaffofligi:** Blokcheyn orqali amalga oshirilgan har bir operatsiya ochiq va shaffof bo'ladi, bu esa ishonchni oshiradi.

3. Moliyaviy nazorat va qonunchilik

Moliyaviy nazorat va qonunchilik moliyaviy tizimning samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy operatsiyalarni tartibga soluvchi qonunlar va qoidalar shaffoflikni oshiradi, firibgarlik va noqonuniy faoliyatlarni oldini olishda yordam beradi.

A. Moliyaviy nazoratni kuchaytirish

Moliyaviy nazoratni kuchaytirish uchun quyidagi choralarni ko'rish zarur:

- **Nazorat organlarining faoliyatini yaxshilash:** Moliyaviy nazorat organlari, masalan, Markaziy bank va boshqa moliya tashkilotlari, o'z vazifalarini samarali bajarish uchun yetarli resurslar va malakali kadrlar bilan ta'minlanishi kerak.

- **Tizimlararo hamkorlik:** Moliyaviy nazorat organlari o'rtasida o'zaro hamkorlik va ma'lumot almashish, firibgarlik va noqonuniy faoliyatlarga qarshi kurashishda yordam beradi.

B. Qonunchilikni takomillashtirish

Qonunchilikni takomillashtirish moliyaviy tizimning shaffofligini oshiradi. Buning uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

- **Qonunlarning yangilanishi:** Moliyaviy sohadagi o'zgarishlarga mos ravishda qonunlarni muntazam ravishda yangilab borish, zamonaviy iqtisodiy sharoitlarga mos keladigan tartib-qoidalarni ishlab chiqishni ta'minlaydi.
- **Moliyaviy operatsiyalarni tartibga soluvchi qonunlar:** Moliyaviy operatsiyalarni, shu jumladan, kreditlash, investitsiya va sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar ishlab chiqilishi lozim. Bu qonunlar muayyan talab va qoidalarni belgilab, firibgarlik va noqonuniy faoliyatlarni oldini olishga yordam beradi.

C. Shaffoflik va javobgarlik

Moliyaviy tizimda shaffoflikni oshirish va javobgarlikni ta'minlash:

- **Ochiq hisobotlar:** Moliyaviy tashkilotlar o'z faoliyatlari haqida ochiq va shaffof hisobotlarni taqdim etishi lozim. Bu, investorlar va iste'molchilar uchun ishonchni oshiradi.
- **Javobgarlik mexanizmlari:** Moliyaviy tashkilotlarning qonunlarni buzish holatida qattiq jazolar belgilanishi va bunday holatlarning oldini olishga qaratilgan choralar ko'rish zarur.

D. Ommaviy axborot vositalarining roli

Ommaviy axborot vositalari moliyaviy tizimdagi shaffoflikni oshirishda muhim rol o'ynaydi:

- **Ma'lumotlarni tarqatish:** Moliyaviy qonunchilik va nazorat jarayonlari haqida aholini xabardor qilish, fuqarolarning moliyaviy savodxonligini oshirishga yordam beradi.
- **Nazorat va tahlil:** Ommaviy axborot vositalari moliyaviy bozorlarni tahlil qilib, muammolarni ochiq berishi va ijtimoiy e'tiborni qaratishi mumkin.

4. Banklar va moliya institutlari

Bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining asosiy elementlaridan biri bo'lib, uning samaradorligini oshirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Banklar va moliya institutlarining xizmatlarini diversifikatsiya qilish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va kredit shartlarini yaxshilash orqali ularning samaradorligini oshirish mumkin.

A. Xizmatlarni diversifikatsiya qilish

Banklar o'z xizmatlarini kengaytirishi va diversifikatsiya qilishi muhimdir:

- **Yangi moliyaviy mahsulotlar:** Banklar kredit, depozit, sug'urta va investitsiya xizmatlaridan tashqari, yangi moliyaviy mahsulotlar, masalan, fintech yechimlar va raqamli to'lovlar bo'yicha xizmatlar taklif etishi kerak.
- **Maqsadli xizmatlar:** Har xil mijozlar segmentlariga (xususiy shaxslar, kichik va o'rta bizneslar) mo'ljallangan maxsus xizmatlar yaratish, banklarning mijozlar bilan aloqasini mustahkamlashga yordam beradi.

B. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish

Zamonaviy texnologiyalar bank tizimining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi:

- **Raqamli bank xizmatlari:** Onlayn banking va mobil ilovalar orqali mijozlarga 24/7 xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi. Bu, mijozlarga qulaylik va tezlik ta'minlaydi.

- **Avtomatlashtirish:** Operatsion jarayonlarni avtomatlashtirish orqali banklar xarajatlarni kamaytirishi va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishi mumkin.

C. Kredit shartlarini yaxshilash

Kredit shartlarini yaxshilash, mijozlar uchun ko'proq qulaylik yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi:

- **Yengil shartlar:** Kichik va o'rta bizneslar uchun qulay kredit shartlari va past foiz stavkalari, investitsiya va o'sishni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.
- **Kredit tarixini baholash:** Mijozlarning kredit tarixini yanada yaxshiroq baholash uchun zamonaviy algoritmlar va ma'lumot tahlili usullaridan foydalanish, banklarga xavflarni kamaytirishda yordam beradi.

D. Mijozlar bilan aloqalarni mustahkamlash

Mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash banklar uchun muhimdir:

- **Shaxsiy yondashuv:** Mijozlar ehtiyojlarini tushunish va ularga shaxsiylashtirilgan xizmatlar taklif qilish, ishonchni oshiradi.
- **Konsalting xizmatlari:** Banklar moliyaviy maslahatchilar orqali mijozlarga moliyaviy rejalashtirish va investitsiya strategiyalarini ishlab chiqishda yordam berishi mumkin.

5. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar, masalan, Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi (IMF) va boshqa moliyaviy muassasalar bilan hamkorlikni kengaytirish, mamlakatimiz moliyaviy tizimini global standartlarga muvofiqlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu hamkorlik tajriba almashish va moliyaviy resurslarga kirishni osonlashtiradi.

A. Tajriba almashish

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik, xalqaro tajribalarni o'zlashtirish va moliyaviy tizimni takomillashtirishda muhimdir:

- **Eng yaxshi amaliyotlar:** Xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan moliyaviy boshqaruv va nazorat tizimlari, tajriba almashish orqali o'zimizga joriy etishimiz mumkin.
- **Kadrlar tayyorlash:** Xalqaro tashkilotlar bilan birgalikda seminarlar, treninglar va kurslar tashkil etish, moliya sohasidagi mutaxassislarni tayyorlashda yordam beradi.

B. Moliyaviy resurslarga kirish

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik, moliyaviy resurslarga kirishni osonlashtiradi:

- **Investitsiyalar:** Xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy yordam va grantlar, strategik loyihalarni amalga oshirishda muhim bo'lishi mumkin.
- **Qarorlar va maslahatlar:** Tashkilotlar, iqtisodiy siyosat va moliyaviy boshqaruv bo'yicha maslahatlar berib, mamlakatimiz uchun moliyaviy resurslardan qanday foydalanish kerakligini ko'rsatadi.

C. Global standartlarga muvofiqlashtirish

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik, mamlakatimiz moliyaviy tizimini global standartlarga muvofiqlashtirishda yordam beradi:

- **Qonunchilik va normativ bazani takomillashtirish:** Xalqaro standartlarga muvofiq qonunchilikni ishlab chiqish, moliyaviy tizimni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.
- **Tizimni modernizatsiya qilish:** Xalqaro tajribalarni o'rganish orqali moliyaviy tizimni zamonaviy texnologiyalar bilan yangilash, raqobatbardoshlikni oshiradi.

D. Iqtisodiy barqarorlik

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi:

- **Xalqaro bozorlar bilan integratsiya:** Global moliyaviy tizimga kirish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va mamlakatimizni xalqaro bozorlar bilan yanada integratsiyalashishga imkon beradi.
- **Risكلarni boshqarish:** Xalqaro moliyaviy tashkilotlar yordamida iqtisodiy risكلarni tahlil qilish va boshqarish imkoniyatlari oshadi.

Xulosa

Respublikamizda moliyaviy tizimning shakllanish usullarini takomillashtirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. O'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarda innovatsion yondashuvlar, malakali kadrlar tayyorlash va qonunchilikni takomillashtirish orqali moliyaviy tizimni yanada mustahkamlash mumkin. Bu esa iqtisodiy o'sishni ta'minlash va aholi farovonligini oshirishda muhim omil bo'ladi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. (yil). "Moliyaviy Tizimning Rivojlanishi". www.cbu.uz
2. Jahon Banki. (yil). "O'zbekistondagi Moliyaviy Xizmatlar Tizimini Takomillashtirish". www.worldbank.org
3. Xalqaro Valyuta Foni (IMF). (yil). "O'zbekiston: Iqtisodiy Sharhlar". www.imf.org
4. KPMG. (yil). "Fintech va Innovatsiyalar: O'zbekistonda Moliyaviy Tizim". home.kpmg/xx/en/home.html
5. OECD. (yil). "Moliyaviy Savodxonlikni Oshirish: Taqdimot va Resurslar". www.oecd.org
6. Harvard Business Review. (yil). "Moliyaviy Nazorat: Global Tajribalar". hbr.org
7. Deloitte. (yil). "Bank va Moliya Institutlarining Rivojlanishi: Innovatsiyalar va Bozor Tahlili". www2.deloitte.com
8. BMT. (yil). "Xalqaro Moliyaviy Tashkilotlar va Ularning Roli". www.un.org